Σταυρός: το σκάνδαλο, η μωρία, η ελευθερία

Μάρκος Β. Δασκαλάκης
Ι. Μητροπολιτικός Ναός Εισοδίων της Θεοτόκου, Ρέθυμνο
Κυριακή της Σταυροπροσκυνήσεως, 23/3/2014

Σεβασμιότατε,
Σεβαστοί πατέρες,
Αδελφοί χριστιανοί

Προσκυνήσαμε τον Τίμιο Σταυρό σήμερα, καθώς βρισκόμαστε ήδη στο μέσο του σταδίου της Μεγάλης Σαρακοστής. Αναψυχή, έμπνευση, εμψύχωση, ενίσχυση στον αγώνα της κάθαρσης και του φωτισμού, στην πορεία προς το Πάσχα του Κυρίου.

Ωστόσο, καλούμενος τώρα εγώ να μιλήσω μια τέτοια μέρα σ' αυτόν τον χώρο, ενώπιον της ενορίας, τόσων πατέρων, [αλλά και του επισκόπου] και, κυρίως, για ένα θέμα όπως ο Τίμιος Σταυρός, είναι -νομίζω- φυσικό να είμαι γεμάτος αμηχανία. Μόνο η υπακοή στον επίσκοπο και η ευχή του με κάνει να στέκομαι τώρα εδώ μπροστά σας και να προσπαθώ να αναμετρηθώ με ερωτήματα που είναι πολύ πάνω από τις δυνάμεις μου. Με ερωτήματα που τελικά φοβούμαι ότι θα αφήσω ερωτήματα.

Είναι ο Τίμιος και Ζωοποιός Σταυρός του Κυρίου μας στην εποχή μας κάτι παραπάνω από απλά και μόνο ένα σύμβολο; Είναι κάτι που αλλάζει τις ζωές των ανθρώπων; Κι αν είναι ένα απλό σύμβολο, λέει κάτι σημαντικό για εμάς; Ή μήπως συμβολίζει απλά ένα ένδοξο παρελθόν, μια κληρονομιά που πιο πολύ βαραίνει τις πλάτες μας, παρά μας εμπνέει; Είναι ένα όπλο για εμάς ή ένας μπελάς; Οι εκφράσεις «σταυροαναστάσιμο ήθος», «χαροποιόν πένθος» κ.ά. έχουν κάποιο ουσιώδες αντίκρισμα στην προσωπική μας ζωή ή α-

ποτελούν απλώς λεκτικές οξύμωρες διατυπώσεις για να κεντρίσουν την περιέργεια του απλού ακροατή; Τι έχει να προσκομίσει ο Σταυρός στον σημερινό άνθρωπο, ο οποίος ανησυχεί μόνο για την ευτυχία, την ασφάλεια, την επιτυχία και την κατανάλωση; Η άσκηση, η θυσία και η ταπείνωση έχουν κρίσιμο νόημα στη ζωή μας ή τις υιοθετούμε τυπικά για να μπορούμε να τις επικαλεστούμε ως επιχείρημα ή άλλοθι για τις (θρησκευτικές ή άλλες) ατομικές επιδιώξεις μας; Ο Σταυρός είναι ένα πρωτότυπο (και αποτελεσματικό ίσως) επικοινωνιακό κόλπο ή όντως σημαίνει σχέσεις ζωής και χαράζει βαθιά την καθημερινότητά μας;

Από την άλλη, το γεγονός ότι ένας θεός -ο Θεός- σταυρώνεται από ανθρώπους (και μάλιστα, άνομους), πώς γίνεται αντιληπτό από εμάς; Ως ένα ανοσιούργημα που οφείλω να καταδικάσω; Ως ένα ιερό καταπίστευμα που πρέπει να διαφυλάξω; Ως μια πολύ πρωτότυπη ιδέα που μπορώ να χρησιμοποιήσω; Ως μια ανόητη σκέψη που οφείλω να αποκρούσω; Ως ένα τυπικό δόγμα που υπάρχει διαιωνιζόμενο στις γενιές κι εμένα δεν μου κάνει ούτε κρύο ούτε ζέστη; Ως μια παράλογη κατάσταση, από την οποία πρέπει να προστατέψω τον Θεό ώστε να μην «πεθάνει», αλλά και τον άνθρωπο από τη χρήση μιας τέτοιας επικίνδυνης δυνατότητας; Ως την αφορμή για συναισθηματική έξαρση και ηθική αυτοβελτίωση ή ως άρνηση του εαυτού μου και θεμέλιο μιας άλλης, μιας νέας ζωής;

Όλες οι δυνατότητες απαντήσεων στα παραπάνω ερωτήματα παραμένουν, εδώ και είκοσι αιώνες, ανοιχτές. Ο Κύριός μας δεν θέλησε να στερήσει από τους ανθρώπους την επιλογή. Γι’ αυτό, δεν περιέβαλε τη ζωή και το έργο του με το ένδυμα του κύρους, την αδιαμφισβήτητη επιστημονική και ιστορική τεκμηρίωση, την αντικειμενικότητα των μετρήσιμων κριτηρίων, την επιβολή της αποδεικτικής διαδικασίας. Αντιθέτως, ακολούθησε πάντοτε, ως πάγια τακτική του, την αλήθεια της ελεύθερης καρδιάς που προσφέρεται με ταπείνωση, φλεγόμενη από αγάπη. Ωστόσο, η οδός αυτή αποδυναμώνει τον ρόλο που παίζουν στη ζωή μας τεχνητά στηρίγματα, όπως η απολυτότητα της λογικής, η πειθαρχία του ηθικισμού, η βεβαιότητα των ιδεολογιών, η τυποποίηση των στερεοτύπων, η αποτελεσματικότητα της αξιομισθίας κλπ. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι του κόσμου προτιμούν την ασφάλεια της συμμόρφωσης σε δοσμένες κατηγοριοποιήσεις και αντιλαμβάνονται την εκ μέρους του Χριστού

θεώρηση της ζωής ως ελεύθερης και αγαπητικής αυτοπροσφοράς, σαν σκάνδαλο και μωρία.

Γι' αυτό, κατά τον Παύλο, «ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι **σημεῖον** αἰτοῦσι καὶ Ἕλληνες **σοφίαν** ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν **Χριστὸν ἐσταυρωμένον**, Ἰουδαίοις μὲν **σκάνδαλον**, Ἕλλησι δὲ **μωρίαν**, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν Θεοῦ **δύναμιν** καὶ Θεοῦ **σοφίαν**» (Α΄ Κορ. 1, 22-24).

Οι Ιουδαίοι για να πιστέψουν στον Μεσσία Χριστό απαιτούν να δουν κάποιο εντυπωσιακό υπερφυσικό θαύμα. Ζητούσαν σημείο και, επειδή δεν ελάμβαναν, θεωρούσαν τον Εσταυρωμένο ως σκάνδαλο. Πώς είναι δυνατό ο παντοδύναμος Θεός, «ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν», να υποφέρει και να βασανίζεται ονειδιζόμενος και τελικά να πεθαίνει με τον πλέον ατιμωτικό τρόπο, κρεμασμένος στον Σταυρό, καταδικασμένος από ανθρώπους. Γιατί δεν αντιστέκεται; Γιατί δεν ζητά τα δικαιώματά του; Γιατί δεν υπερασπίζεται τον εαυτό του; Γιατί παραδίδεται και δεν επιβάλλει τη δύναμή του με υπερφυσικό τρόπο; Γιατί πεθαίνει; Και μάλιστα, ως «ἄνθρωπος ἀβοήθητος»;

Από την άλλη, οι Έλληνες, συμπληρώνοντας τους Ιουδαίους, θεωρούσαν μωρία (ανοησία) να πιστεύουμε ότι ο Εσταυρωμένος, που δεν μπόρεσε να αποφύγει τον θάνατο και πέθανε, τελικά, νεκρός πλέον, θα τον νικήσει και θα αναστηθεί από τους νεκρούς. Εξάλλου, θεωρούσαν ανοησία να πιστέψουν για Θεό έναν άνθρωπο δυστυχισμένο, που, χωρίς να υπερασπιστεί τον εαυτό του, πέθανε με μαρτυρικό τρόπο στον Σταυρό.

Είναι σαν να έλεγαν οι Έλληνες προς τον Χριστό: «σῶσον σεαυτόν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ». Κι ο Χριστός σαν να φαίνεται ότι «ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι». Οι Ιουδαίοι πάλι έλεγαν: «Εἰ βασιλεὺς Ἰσραήλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν ἐπ᾽ αὐτῷ» (Ματθ. 27, 40-42). Ιουδαίοι και Έλληνες δεν μπορούσαν να ανεχτούν την ιδέα του Θεού που πεθαίνει στο Σταυρό. Διότι, αφενός οι Ιουδαίοι γενικά συνέδεαν τον Θεό με την παντοδυναμία και την επιβολή και, άρα είναι σκάνδαλο ο Θεός να παθαίνει και να πεθαίνει πάνω στον Σταυρό. Μάλιστα δε, καταδικασμένος από τους ίδιους τους Ιουδαίους, δηλαδή από τον λαό που ο ίδιος ο Θεός όρι-

σε ως τον περιούσιο λαό του. Από την άλλη, οι Έλληνες δεν μπορούσαν να αποδεχτούν την έννοια πάθος του Θεού (ο Θεός παθαίνει και πεθαίνει) διότι η ελληνική σοφία αναγνωρίζει τη θεότητα στη μακάρια ευδαιμονία, ο δε άνθρωπος όσο πλησιάζει τον Θεό, ευτυχεί. Κατά συνέπεια, για τους Έλληνες, Σταυρός και Εσταυρωμένος Θεός είναι ο απόλυτος παραλογισμός. Είτε λοιπόν σκάνδαλο είτε ανοησία, ο Σταυρός είναι απολύτως απορριπτέος από την ανθρώπινη, την κοσμική θρησκευτικότητα.

Η απαίτηση των Ιουδαίων για σημείο θαυμαστό, δηλαδή για επίδειξη δύναμης, εξασφαλίζει στον άνθρωπο την ωφελιμιστική δυνατότητα να εξευμενίσει υποταγμένος αυτή τη δύναμη και να αισθανθεί ασφάλεια μέσα σε ανθρώπινες κατασκευές ηθικής βελτίωσης, ψυχολογικής κάλυψης και μισθαποδοτικής αυτοδικαίωσης. Η απαίτηση δε των Ελλήνων για πρόταξη της ανθρώπινης σοφίας απαιτεί την προσαρμογή του Θεού στα ανθρώπινα κριτήρια, την υποταγή σε νοητικά σχήματα και φιλοσοφικά επιχειρήματα. Σε κάθε περίπτωση δηλαδή, ο Θεός εμφανίζεται ως υπο-κείμενος σε ανθρώπινες ηθικές, νομικές, κοινωνικές, εθνικές, ψυχολογικές, νοητικές, φιλοσοφικές, θρησκευτικές κλπ συμβάσεις.

Ωστόσο, οι Απόστολοι του Χριστού δεν κήρυξαν ούτε τον ιουδαϊκό ωφελιμισμό ούτε την πεπερασμένη ανθρώπινη και φυσική ελληνική σοφία, αλλά το ακριβώς αντίθετο. Δεν κήρυξαν Χριστό ένδοξο κατακτητή ή φιλόσοφο, αλλά Χριστόν εσταυρωμένον, Θεού δύναμιν και Θεού σοφίαν. Πλήρη δηλαδή διάψευση και αντιστροφή των κριτηρίων του κόσμου. Ο Απόστολος Παύλος απαντά στους Ιουδαίους: «ἡ δύναμίς μου ἐν ἀσθένειᾳ τελειοῦται…ὑπέρ Χριστοῦ ὅταν γάρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι» (Β΄ Κορ.12, 9-10) και στους Έλληνες ότι ο Θεός διάλεξε να φανερώσει τα μυστικά της αληθινής σοφίας στα «μωρά τοῦ κόσμου», «τά ἀσθενῆ» και «τά ἀγενῆ» και «τά ἐξουθενημένα» και «τά μή ὄντα» για να καταισχύνει τους «σοφούς κατά σάρκα» και «δυνατούς» και «εὐγενείς» του κόσμου (Α΄ Κορ. 1, 27-28). Το δε «νέφος τῶν μαρτύρων» (Εβρ. 12, 2) της Εκκλησίας μαρτυρεί εν τοις πράγμασιν αποκαλυπτικά, πιστοποιώντας ότι το Ευαγγέλιο του Χριστού και η Βασιλεία του Θεού νοηματοδοτεί τον κόσμο και την ιστορία διαφορετικά από τον τρόπο των ένδοξων βασιλείων του κόσμου. Μπορούμε να θυμηθούμε στο σημείο αυτό τους τρεις πειρασμούς του Χριστού από τον Διάβολο στην έρημο, για να δούμε πώς απέ-

κρουσε ο Κύριός μας τον εξαναγκασμό και τη δύναμη της κάθε είδους κοσμικής επιβολής και διασφάλισης.

Η Παλαιά Διαθήκη μας δίνει μια πάρα πολύ δυνατή εικόνα για όλη αυτή την αντιστροφή στα κριτήρια του Θεού σε σχέση με τα κριτήρια του κόσμου. Στο Τρίτο βιβλίο των Βασιλειών (19, 11-13) διαβάζουμε για μια θεοφάνεια στο όρος Χωρήβ προς τον προφήτη Ηλία, που περιγράφεται ως εξής: Πρώτα, φύσηξε άνεμος δυνατός που έσχιζε το βουνό και συνέτριβε τους βράχους, αλλά ο Θεός δεν ήταν μέσα στον άνεμο. Μετά, έγινε σεισμός τρομερός, αλλά πάλι δεν ήταν εκεί ο Θεός. Μετά, φωτιά πυρκαγιά, μα πάλι ο Θεός δεν ήταν εκεί. Μετά τη φωτιά, φωνή αύρας λεπτής, κι εκεί ήταν ο Θεός τελικά. Δεν βρίσκεται δηλαδή ο Θεός στη δύναμη, στην επιβολή, στον εξαναγκασμό, αλλά στον σεβασμό, στην ελευθερία, στη θυσία, στην ταπείνωση, στη φωνή της αύρας της λεπτής, «ἐπί πτίλων αὔρας νυκτερινῆς», όπως υπέροχα ψάλλει ο Παπαδιαμάντης.

Αυτή είναι, εξάλλου, η επιλογή του Θεού και στην επίγεια φανέρωσή του στον Χριστό. Γεννιέται από παρθένο που υπήρξε, παραμένει και υπάρχει παρθένος (αυτό κι αν είναι πρόκληση, σκάνδαλο και μωρία!). Έρχεται στον κόσμο ξένος, άστεγος, μέσα σ' ένα στάβλο κι αμέσως ξεσπά σφαγή εναντίον του, που τον αναγκάζει να φύγει καταδιωκόμενος σε ξένη χώρα. Σε όλη του τη ζωή έρχεται σε ρήξη με τους ισχυρούς και τους κατά τεκμήριο μορφωμένους, ηθικούς, θρήσκους και ευσεβείς (γραμματείς, φαρισαίους κλπ), ενώ επιδιώκει να συναναστρέφεται με αμαρτωλούς, με πόρνες και με τελώνες. Αμφισβητεί έντονα τα πανίσχυρα εθνικά στερεότυπα των Ιουδαίων. Δεν διστάζει να σχετικοποιήσει ακόμη και τις «καθαγιασμένες» οικογενειακές σχέσεις των «οικιακών», των συγγενών, τη στιγμή που εντέλλεται τους μαθητές του να αγαπούν τους εχθρούς τους. Ακόμη και την (πάντοτε «πολιτικώς ορθή») ειρήνη αποστρέφεται, διακηρύσσοντας ότι «οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν» (Ματθ. 10, 34). Όταν του ζητούν σημείο και θαύμα δυσανασχετεί και αρνιέται, ενώ φανερώνει ελάχιστα τη θεϊκή του δύναμη και σε πολύ λίγους (όπως π.χ. στη Μεταμόρφωση). Δεν υπόσχεται στους πιστούς του τιμές και αξιώματα, αλλά τους προετοιμάζει για διωγμούς και θλίψεις. Στο τέλος, καταδικάζεται από τους συμπατριώτες του, προδίδεται από μαθητή του, εγκαταλείπεται από τους πάντες, πεθαίνει ατιμωτικά μόνος πάνω στο Σταυρό ανάμεσα σε δυο

ληστές και κατέρχεται στον Άδη. Αλλά κι από εκεί όταν αναστήθηκε, το έπραξε χωρίς την απόδειξη των αυτοπτών μαρτύρων, εκτεθειμένος και ανυπεράσπιστος αιώνια απέναντι στη δυσπιστία και στην αμφισβήτηση όσων επιζητούν τις αντικειμενικές διασφαλίσεις.

Αρνούμενος λοιπόν να υπερασπιστεί τον εαυτό του, «ἄφωνος» κατά τον προφήτη, ελεύθερος από όλες τις ανθρώπινες συμβάσεις, αποκορυφώνει πάνω στον Σταυρό, στην πράξη, αυτό που όλα τα προηγούμενα χρόνια δίδασκε: «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ πολὺν καρπὸν φέρει» (Ιω. 12, 24) και «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι (: για να τον υπηρετήσουν οι άλλοι σαν δούλοι) ἀλλὰ διακονῆσαι (: για να υπηρετήσει αυτός τους άλλους σαν δούλος) καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν (: και να δώσει τη ζωή του για να πληρωθούν τα λύτρα απελευθέρωσης πολλών που είναι δούλοι)» (Ματθ. 20, 28).

Ο Χριστός σταυρώθηκε και πέθανε για να αναστηθεί και έτσι να νικήσει τον θάνατο για χάρη όλων μας. Πήρε την ανθρώπινη φύση και έφτασε μέχρι την έσχατη ταπείνωση του σταυρικού θανάτου, για να προσλάβει καθολικά ολόκληρη την τραγωδία του ανθρώπου, να τη θεραπεύσει και να τη θεώσει. Ο Θάνατος του Χριστού ήταν πραγματικός, τα Πάθη του πραγματικά, το ίδιο και η αγωνία του, η απόγνωσή του, η μοναξιά του, η εξορία του. Τα υπομένει όλα αυτά για να συναντήσει το πλάσμα του στην κατάσταση που βρισκόταν εκείνο πραγματικά και όχι σε κάποια άλλη ιδεατή. Κι αν ο άνθρωπος ζει στην άκρη της αμαρτίας, εκεί θα έρθει κι ο Αναμάρτητος για να τον σώσει. Θα προσλάβει ολόκληρη την ανθρώπινη φύση και θα αναλάβει πραγματικά όλες τις ανθρώπινες καταστάσεις, ακόμη και τον θάνατο, ακόμη και τον χειρότερο θάνατο, τον σταυρικό. Πιο κάτω δεν πάει. Τίποτα από την ανθρώπινη δυστυχία και τραγωδία δεν μένει έξω και πέρα από το Πάθος, τον Σταυρό και τον Θάνατο του Χριστού. Γι' αυτό, η Εκκλησία ψάλλει: «Ὅλον με ἀνείληφας ὅλος, ἐν συναφείᾳ ἀσυγχύτῳ, ὅλῳ μοι διδούς ὁ Θεός μου, τήν σωτηρίαν διά τοῦ πάθους σου· ὅ ἐν Σταυρῷ ὑπέμεινας, σωματικῶς δι' εὐσπλαγχνίαν πολλήν» (τροπάριο του όρθρου της Κυριακής).

Ο Χριστός πεθαίνοντας στον Σταυρό αναλαμβάνει στο πρόσωπό του ολόκληρη την ανθρώπινη φύση και την αναφέρει στον Πατέρα. «Ὅτι καί Χριστός ἅπαξ περί ἁμαρτιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπέρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ, θανατωθείς μέν σαρκί, ζωοποιηθείς δέ πνεύματι» (Α΄ Πέτρ. 3, 18). Ο Χριστός έπαθε μια φορά και έπαθε ολομόναχος, αλλά έπαθε για όλους. Ένας υπέρ των πολλών. Με τον Θάνατο που υπομένει απαλλάσσει τους ανθρώπους από τις αμαρτίες τους και τούς καθιστά δικαίους. «Διά τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνός δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί» (Ρωμ. 5, 19). Ο Θάνατός του εμπεριέχει τον θάνατο όλων των ανθρώπων, το ίδιο και η Ανάστασή του, όπως και ο ίδιος το διαβεβαιώνει: «κἀγώ ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς (στον Σταυρό), πάντας ἑλκύσω πρός ἐμαυτόν» (Ιω. 12, 32). Κατά τον Απόστολο Παύλο, «εἰ εἷς ὑπέρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· καί ὑπέρ πάντων ἀπέθανεν» (Β΄ Κορ. 5, 14-15). Ο δε Γρηγόριος ο Νύσσης, στον Κατηχητικό του Λόγο για το Πάσχα, διευκρινίζει τη σκέψη αυτή σημειώνοντας ότι ο Χριστός πεθαίνοντας έδωσε αρχή στη φύση της ανάστασης με το δικό του σώμα, συνανασταίνοντας με τη δύναμή του ολόκληρο το ανθρώπινο γένος («…καί ἀρχήν δοῦναι τήν φύσιν τῆς ἀναστάσεως τῷ ἰδίῳ σώματι, ὅλον συναναστήσας τόν ἄνθρωπον τῇ δυνάμει», PG 45, 80B).

Μπορούμε να συνοψίσουμε τα παραπάνω στο «Ἥπλωσας τάς παλάμας (Χριστέ, στον Σταυρό) καί ἥνωσας τά τό πρίν διεστῶτα», που περιγράφει τον αγαπητικό εναγκαλισμό του Χριστού, ο οποίος ενώνει έτσι όλα τα πριν χωρισμένα, αποσπασμένα και διαλυμένα, στην προοπτική του «ἵνα πάντες ἓν ὦσιν» (Ιω. 17, 21), της εν Χριστώ ένωσης των πάντων και της προσαγωγής/αναφοράς τους προς τον Πατέρα. Αυτό σημαίνει την οργανική σύνδεση της ζωής μας με την αναστημένη και ενωμένη με τη θεότητα ζωή του Χριστού. Ταυτόχρονα δε και με τον τρόπο ζωής του Τριαδικού Θεού, που είναι η πηγή της ζωής μας. Η σύνδεση αυτή συνεπάγεται την ανακαίνιση, την αφθαρτοποίηση και τη διαιώνισή μας.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το οντολογικά κρίσιμο ζητούμενο για την προσωπική μας ζωή είναι να υιοθετήσουμε τον τρόπο ζωής του Χριστού και να «συντονιστούμε» με τη Ζωή, τον Θάνατο και την Ανάστασή του. Ο Παύλος

τονίζει ότι ο Χριστός πέθανε «**ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλά τῷ ὑπέρ αὐτῶν ἀποθανόντι καί ἐγερθέντι**» (Β΄ Κορ. 5, 15).

Για να κατανοήσουμε καλύτερα το ανωτέρω χωρίο, χρειάζεται νομίζω να θυμηθούμε εν τάχει τη βασική πατερική θεολογία του προσώπου. Σύμφωνα λοιπόν με τους Πατέρες, το περί ανθρώπου ερώτημα δεν τίθεται ως προς την ουσία ή τη φυσική του ποιότητα (δηλαδή «τι είναι ο άνθρωπος;»), αλλά ως προς τον υπαρκτικό του τρόπο (δηλαδή «πώς υπάρχει ο άνθρωπος;»). Αυτό σημαίνει ότι αφετηρία του δεν είναι μια αφηρημένη και απρόσωπη ουσία, φύση, αρχή, αξία, ιδέα κλπ, αλλά ένα υπαρκτικό πρότυπο, ένα υπόδειγμα ύπαρξης, προς το οποίο τείνει για να βρει την οντολογική πληρότητά του. Αυτό που προηγείται δηλαδή δεν είναι η φύση, αλλά το πρόσωπο. Η ζωή (φύση, ουσία ή ύπαρξη) δεν είναι το περιέχον του προσώπου, αλλά το περιεχόμενό του. Όπως ο Θεός δεν είναι η ανώτερη δύναμη, η θεότητα, το θείον, αλλά ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα, τα Πρόσωπα του Τριαδικού Θεού, έτσι και ο άνθρωπος δεν είναι η ανθρώπινη φύση, αλλά πρόσωπο εν Χριστώ. Κι αυτό, διότι γίνεται πρόσωπο ως εικόνα του αρχετύπου του, του εσχάτου ανθρώπου, του σαρκωμένου Λόγου, του Χριστού, ο οποίος είναι αναστημένος κι έχει πραγματοποιημένο το καθ' ομοίωσιν. Το αρχέτυπο του πρώτου Αδάμ είναι ο έσχατος Αδάμ, ο Χριστός. Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος δεν είναι, αλλά γίνεται. Και μάλιστα, τόσο περισσότερο γίνεται άνθρωπος, όσο περισσότερο χριστοποιείται. «**Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός**» (Γαλ. 2, 20), λέει ο Παύλος.

Κατά συνέπεια, η ελευθερία του ανθρώπου ως προσώπου έχει οντολογικό περιεχόμενο. Είναι δυναμικού και υπερβατικού χαρακτήρα. Τον προκαλεί να γίνει άνθρωπος, κατά το πρότυπο του τέλειου ανθρώπου, του Χριστού, ως εικόνα του οποίου έχει δημιουργηθεί και να μετέχει στην οντολογική του πληρότητα, στην κατά χάριν θέωσή του. Στην πρόκληση όμως αυτή αναλαμβάνει και τη διακινδύνευση της πλήρους αποτυχίας, της εκμηδένισης, της επιστροφής στο μη ον, από το οποίο κλήθηκε στην ύπαρξη από τον Δημιουργό. Η ελευθερία δηλαδή ανοίγει και τις δυο προοπτικές: και της σωτηρίας και της καταστροφής.

Πράγμα που σημαίνει ότι μπορεί ο καθένας μας, αν θέλει, να ζει για το άτομό του, για την ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική, ιδεολογική, νομική,

ηθική, βιολογική, ψυχολογική ή θρησκευτική του επιτυχία, ικανοποίηση, ευτυχία και καλοπέραση, κλειστός στις ανθρώπινες διασφαλίσεις και γαντζωμένος στην αγωνιώδη προσπάθεια με κάθε μέσο για εξασφάλιση της ύπαρξης, για παράταση της επιβίωσης. Μόνο που αυτό δεν έχει ζωή μέσα του, είναι θνησιγενές, μυρίζει ήδη πτωμαΐνη, διότι είναι χωρισμένο από την αιώνια πηγή της ζωής και συνέπεια του χωρισμού από τον Θεό είναι ο θάνατος. Από την άλλη, μπορεί επίσης, αν θέλει, να πάψει να είναι (βιολογικό) άτομο, να γίνει (εκκλησιαστικό) πρόσωπο και να ζει με εκούσια αυτοπαραίτηση από την όποια ατομική αυτοτέλεια και ιδιοτέλεια, να συσσωματώνεται στον Χριστό και να προσαγάγει, να αναφέρει εν Αγίω Πνεύματι θυσιαστικά τη ζωή του στο θέλημα του Πατρός, ώστε η κτιστή και φθαρτή του ύπαρξη να φανερώνει την καθολικότητα του σαρκωμένου Χριστού. «*πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ*» (Β΄ Κορ. 4, 10).

Αυτήν ακριβώς τη φανέρωση και μαρτυρία του Χριστού σημαίνει και η αποτύπωση του σημείου του Σταυρού πάνω στο σώμα των χριστιανών. Είναι η άρνηση για οτιδήποτε επιβεβαιώνει διαχρονικότητα και καθολικότητα σε ατομικές επιδιώξεις, επιτεύξεις, διασφαλίσεις, βεβαιότητες, δικαιώσεις κλπ. Όλα αυτά τα στηρίγματα της φίλαυτης επιδίωξης για αξιομισθία, αυτοεπιβεβαίωση και αυτοθέωση χρειάζεται να σταυρωθούν, να νεκρωθούν και να ταφούν. «**Τά φαινόμενα πάντα δεῖται σταυροῦ… τά δέ νοούμενα πάντα δεῖται ταφῆς**», σημειώνει ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής (PG 90, 1108B). Η αποτύπωση του Σταυρού είναι η διαρκής κατάφαση του Βαπτίσματός μας: ο θάνατος του παλαιού μας εαυτού και η αναγέννησή μας εν Χριστώ με τη συσσωμάτωση και τον εγκεντρισμό μας στο Σώμα του Χριστού. Η συσταύρωση και η συνθανάτωση με την προσδοκία της συνανάστασης. «**Οὐ μόνον δέ τό βάπτισμα σταυρός λέγεται, ἀλλά καί ὁ σταυρός βάπτισμα**» (Ιωάννης Χρυσόστομος, PG 59, 151). Η βίωση του Σταυρού, της Ταφής και της Ανάστασης του Χριστού δηλώνεται εξωτερικά με την αποτύπωση του σημείου του Σταυρού στο σώμα μας, όμως είναι γεγονός βαθιά πνευματικό, υπαρξιακό, προσωπικό και, τελικά, κοινωνικό. Διενεργείται μέσα στην καρδιά του ανθρώ-

που και προϋποθέτει τον ευχαριστιακό και τον ασκητικό τρόπο ζωής της Εκκλησίας.

Με άλλα λόγια, η ζωή δεν είναι κτήμα, απόκτημα και κατάκτηση, αλλά δώρο, χάρη και χάρισμα. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό να συνδέεται με την επιδίωξη ασφάλειας και εξασφάλισης – η έκφραση «ασφάλειες ζωής» είναι το άκρον άωτον της αντίφασης. Η ζωή, ως δώρο, συνδέεται με τον δωρεοδότη (τον Θεό) και την ελεύθερη απόφασή του για δωρεά. Επίσης, συνδέεται με τον δωρεοδόχο (τον άνθρωπο) και την ελεύθερη διαχείριση της δωρεάς. Το «ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε» του Παύλου (Γαλ. 5, 13) αφενός δηλώνει το κρίσιμα οντολογικό νόημα της ελευθερίας του ανθρώπου, αφετέρου δε την ολοκλήρωσή της με την υποδούλωση της αγάπης (ελεύθεροι ώστε «διά τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις»). Το ίδιο νόημα, με τα λόγια του Κυρίου: «…Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν» (Ματθ. 16, 24-25).

Την αλήθεια όσων εκθέσαμε σήμερα στην αγάπη σας, θεωρούμε ότι επιβεβαιώνει, από την ανάποδη, η άποψη ενός μουσουλμάνου θεολόγου (ονόματι Nasr), που ίσως να μην έχει πολύ άδικο όταν λέει ότι: **«εάν δεν υπήρχε το σκάνδαλο του σταυρού, ίσως το Ισλάμ και ο Χριστιανισμός, όχι μόνο να ήταν κοντά, αλλά και να είχαν συγχωνευτεί σε μία θρησκεία»**[1]. Το «σκάνδαλο» του Σταυρού όμως, βλέπετε, τα αλλάζει όλα.

Ας επαναλάβουμε τα λόγια του Παύλου, κλείνοντας: «ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι **σημεῖον** αἰτοῦσι καὶ Ἕλληνες **σοφίαν** ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν **Χριστὸν ἐσταυρωμένον**, Ἰουδαίοις μὲν **σκάνδαλον**, Ἕλλησι δὲ **μωρίαν**, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν Θεοῦ **δύναμιν** καὶ Θεοῦ **σοφίαν** (Α΄ Κορ. 1, 22-24).

Ο Χριστός πάνω στον Σταυρό ήταν ταυτόχρονα «κατάστικτος τοῖς μώλωψι και πανσθενουργός». Δεν επιβλήθηκε ποτέ με την παντοδυναμία του ή με τα ακαταμάχητα λογικά επιχειρήματά του. Ο σκοπός του δεν ήταν να κατα-

[1] Πρβλ Αλέξανδρος Καριώτογλου, *Ορθοδοξία και Ισλάμ*, Αθήνα: Δόμος, 2000, σ. 126.

βάλει αντιπάλους ή να πείσει αντιδίκους (δηλαδή, να καταναγκάσει έτσι ή αλλιώς), αλλά να σώσει τα απελπισμένα πλάσματά του. Με τον Σταυρό του Χριστού, λέει ο Παύλος, «ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ» και ήλθε πλέον «καινὴ κτίσις» ⁀Γαλ. 6, 14-15). Γι' αυτό, ο Εσταυρωμένος θα παραμένει σε κάθε εποχή «σκάνδαλο» για τους ιουδαΐζοντες της δύναμης και «μωρία» για τους ελληνίζοντες της σοφίας. Η δύναμη του Θεού είναι η ελεύθερα θυσιαζόμενη αγάπη του. Η σοφία του είναι το Β΄ Πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, ο Υιός και Λόγος του, ο Χριστός που ελεύθερα σαρκώθηκε άνθρωπος. Δίπλα στη δύναμη και τη σοφία της κοσμικής θρησκευτικότητας οι Απόστολοι με το κήρυγμά τους παραθέτουν το Πρόσωπο του Εσταυρωμένου Χριστού. Δίπλα στο σκάνδαλο και τη μωρία του κόσμου, μνημονεύουν την εν Χριστώ ελευθερία, που χαρίζει την οντολογική πληρότητα στο ανθρώπινο πρόσωπο.

Πρέπει να αναφερθούμε σε ένα ακόμη σημείο. Ο Σταυρός του Χριστού δεν είναι μόνο το σημάδι της Θυσίας και του υπέρ ημών Θανάτου του. Εμπεριέχει και το μήνυμα της νίκης κατά του θανάτου που συντελείται ήδη με τον Θάνατό του. «Θανάτῳ θάνατον πατήσας», ψάλλουμε το Πάσχα. Γι' αυτό στην εικονογραφία μας, ο Σταυρός φέρει την επιγραφή Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ. **«Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;»** (Λουκ. 24, 26), ρωτά ο ίδιος μετά την Ανάστασή του τους οδοιπόρους προς Εμμαούς μαθητές. Γι' αυτό κι εμείς στην Εκκλησία, «ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι», ομολογούμε ότι «ἰδοὺ γάρ ἦλθε διά τοῦ σταυροῦ χαρά ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ».

Διερχόμαστε περίοδο κρίσης, περίοδο πολλών θλίψεων. Ο Σταυρός του Κυρίου στέλνει σ' εμάς μήνυμα αυταπάρνησης και θυσίας. Μήνυμα όχι παραίτησης και εφησυχασμού, όχι απελπισίας και φυγής. Αλλά, μήνυμα αγώνα, νίκης, υπέρβασης και δόξας. Η θλίψη, ο πόνος και η λύπη είναι προσωρινές καταστάσεις: ακολουθεί η χαρά της **έγερσης** εκ των νεκρών και η νίκη. Τον Γολγοθά ακολουθεί το Πάσχα που γεμίζει τα πάντα με φως.

Γι' αυτό, ο Παύλος διαπιστώνει ότι οι χριστιανοί είμαστε «ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι, ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, διωκόμενοι ἀλλ᾽ οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολ-

λύμενοι» (Β΄ Κορ. 4, 8). Η Παναγία ομολογεί: «Εἰ καί σταυρόν ὑπομένεις, σύ ὑπάρχεις ὁ Υἱός καί Θεός μου» (Ώρες Μ. Παρασκευής). Και ο Κύριος μας διαβεβαιώνει: «Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἔξετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον» (Ιω. 16, 33).

Καλή πορεία, αδελφοί μου, προς την Ανάσταση!